

ap:
 egjelent: 1947. MAJ. 8

NEKROLÓG A NEW-YORKRÓL

IRTA: KÁLMÁN JENŐ

Most már megvallhatom: amikor huszonötévesem volt, elmentem a vladivosztoki Aranyzarv-öböl partjaira, jött a honvágnak nevezett lelki nyugtalanság, felzaklatott képzeletem előtt nem ismerős tájak, utcák, házak, rokonok, kedves vagy rendkívüli emberek fotomontázszerű képei sorjázta. Makaesul és következőtözesen egyetlen képet láttam: ott ülök a pesti New-York kávéház egy bizonyos asztalánál, a kávéfőzőkonyha mellett. Korda Sándor gögös britanikájának füstfátyolába csavarodva, szemben Szomaházyval, amint aranykeretes esztendője mögül rám villantja öreg, kék szemének vásott kamaszmosolyát. És valahonnét, a ködösen összemosódó háttérből, ahol csak négy esavart márványoszlopot látok, nyájasan felem billen a magasból Krudy Gyula gyönyörű, ábrándos férfifeje. Most egy Gorgofrizuras, Meduzafejű, kihívóan rosszul öltözött fiatalember kacászik el az asztalunk előtt. Csapzott hajának egyik kigyóinése a homlokába hull, ahogy fölviharzik a kasztra, amelynek első kiugró páholyából egy brácsásképzű ifjú integet feléje. A Meduzafejű: Karinthy Frigyes. A brácsás, akinek szurok-szin szembogara szinte kitölti a szem egész nyílását, Somlyó Zoltán, az „elátkozott költő”. Egy biedermeier öltözékű poeta társaságában ül, akinek szemem viszont a mély hegyi tavak sötétkékje szendereg, Kosztolányi Dezső ez az úr. Bizonyára Osváth Ernő várják, a papos kinézésű, szerzetesi életű irodalmi szentet. Jött is csakhamar ifjúkorom legkedvesebb költőjének, a szelíd Tóth Árpádnak kíséretében. Valahol egy világos sarokban Major Sien rajzolta Király Ernőt és pimász kis megjegyzésével úgy dühítette modelljét, mint a picador a bikát.

Ezt a New-Yorkot láttam, amikor a Zolotoj Rog partjain ülve a határtalan messze ségbe néztem és egyszerre előttem állott az egész kép, a maga építészeti tökéletességében, a kovácsolt vasból készült karzati mellvéd, a „mélyvíz”, ahol még délutánonként Hoek János, az „aranyzájú”, kergette a simafutású elefántcsontgolyókat a szokatlanul nagyméretű, ovális „törzs- és veseasztal”, amelynek főhelyén Rózsashegyi Kálmán prezideált, más országos nevezetességek között. A hölgyterem vörös bársonyhuzáttal pámlagjain Ujházy Ede, a „Mester” szivatkifogyhatatlan szivarcsutkáinak egyikét és időnként megmutatta magát Ödly Árpád úr is, utánozhatatlanul elegáns férfiaságában. A Bródy-fiúk közül kettő, az András és Sándorka hátul a kártyaszobában elszánt kaszinópartnerekre vadásztak és áldozat hiányában néha kényserűségéből egymást fosztogatták. Lent a kávéfőzőkonyha bejáratával szemben, a barokk szárnyasoltárokra emlékeztető kassza mellett, egy magános kis kerek asztalnál a gögös Csorost úr kavargatta feketéjét és a dohányutcai front elején, Az Est asztalánál a magyar újságírás akkori arisztokratái trónoltak: Kéri Pál, akin még a főtárgyaláson viselt daróruha is úgy festett, mintha külön az ő számára Londonban szabták volna, Adorján Andor, a gúnyorosszemű Lakatos László, Tarján Vili, a későbbi gazda, Pásztor Árpád és a feltűnően kistermetű Kemény Simon, amint angolosan vágott bajuszának szálaiból húzogatva kifogyhatatlanul kérdeztél, míg ő maga eleresztett a füle mellett minden kérdést, amire nem óhajtott válaszolni. És hátrább a dohányutcai részen már ott nyüzsögtek a filmesek, ennek a modern Californiának első aranyasói: Ungerleider tata, a két Fodor, Faragó Rezső, Lakatos úr és Roboz Imre, aki később a filmtől a színházhoz pártolt.

Egy fiók-Olymposz volt ez a kávéház, amely már kibocsátotta az irodalmi hódítók első diadalmas raját, Molnár Ferencet, Heltai Jenőt, Makai Jenőt és a már akkor klasszikus Ambrus Zoltánt és amikor én először léptem át a New-York küszöbét, megpillantva mind a nagyokat, akiket eddig csak a színházi nézőtér távlatából, vagy képeslapok hasábjairól ismertem, úgy éreztem magam, mint aki igazolvány nélkül hatol át valami rendőri kordonon és titokban megtapogattam a levéltárcámot, amelyben a „Független Magyarország” című lap volontári szerződését hordoztam. Lehet, hogy enélkül ki sem szolgált volna Jean, az anyanyelvével együtt kilenc nyelven hibásan beszélő öreg pincér, Am Reisz Gyula főpincér avatott szeme már harmadnapon fölfedezte bennem a pártfogásra

mélto kezdőt, akinek igénye lehet meg némi készpénz-hitelre is, hiszen a kávéházban való megjelenésem az akkori idők legdivatosabb tárcaregényírója, Szomaházy István fémjelezte, kegyesen megengedvén, hogy az égi-meszelének indult Korda Sándorral és a törékeny Várnay Pistával együtt néman asszisztáljunk a reggeli kávéházhoz. Mi hárman az ő hétfői lapjának rosszul fizetett rab-szolgái voltunk. Időnként megállt az asztalunk mellett Hamrák Kálmán, a kávéházi mozgóárusok őse. „Zavarhatok?” — mondta a francia vígjátékok könnyed társul-gási stílusában és bő lüszterkabátjának megmérhetetlen mélységű belsőseibeiből a ceruzacsodák egész seregét varázsolt elő, vagy titokzatosan egy esomó pornográf képet nyomott a kezünkbe. Hamrák is irodalmi mecénás volt s ha úgy fordult a dolog, nem sajnált egy-egy kerek ötkoronást tőlünk, tehetséges fiataloktól.

Ki mindenki volt még ott, aki tizezer kilométernyi távolságból épügy a szívembe sajdult, mint most, amikor ezeket az emlékező sorokat írom: a New-York nekrológiát. Látom Csilingárián professzor urat, az öreg örmény nyelvtanárt a mélyvízi lejárati partjához állított egyszemélyes márványszalkánál, Gombócz Vilmat, a gyermekszínesnő, nőnének, a mostani Herzeg Jenőnek védőszárnyai alatt. És Báltaszéki Luigi urat, a gall esprit pesti kávéházi főbizományosát, aki szellemének tühegyes nyilaival önmagát is szívesen célba vette, ha sikerült ezel egy javára szóló előnyösebb penzigi művelet elindítania. Mint az újságírás reménytelenségébe belefáradt öreg harcos, abban az időben már Krudy Gyulának büvkörében működött mint penzigi miniszter és mint Sancho Panza, később átengedvén a szerepkört Bródy Andrásnak, aki

nálánál is jobban bírta a reggelbenyuló nagy hallgatásokat és az italt. Hátul a karzat legmélyén a Szindbád tollára méltó Csicsery ezredes úr kártyázott, táblája alatt a betétként szereplő tizkoronás bankjegyet leoperált felével, míg a bankjegy másik fele az ezredes úr ugyanez a kártyázó fiának táblája alatt szerepelt mint betét.

Sokszínű, mosolygó, lázas, álmokkal teli világ volt ez, törzs- és futóvendégeivel és világjáró szépséges antistánnőivel együtt, akik közül az egyik ott, a baloldali lemeneti sarokpályában szülte meg egészséges leánygyermekét. A hölgy később, a kávéház hanyatlásának időszakában ismét megjelent a színen, elhozván a márványbaldachinos szülőszobába felserdült leányát is, mintegy szimbolizálva a New-York szerelmesinek egész fátumát, akik innét indultak el fiatalon és szívesen tértek meg ide befutott korukban, vagy letörve és megrokkantak, mint azok a vidéki színészek, akik a virágvasárnap nagy színészvásár után még benéztek ide egy feketére, hátha mégis megakad rajtuk valamelyik pesti direktor szeme!

A témakör olyan gazdag és szerteágazó, hogy meg sem próbálom a New-York későbbi nagy virágkorának történetét megírni. Ez volt a Második Birodalom, I. Tarján Vilmos diadalmos uralma alatt, nagyrészt a már említett szereplőkkel és azóta már letört arisztokratákkal, politikusokkal, diplomátákkal, fezőrökkel, kurtizánokkal s a háttérben a pesti turf- és kártyaalvilág színes figuráival. Csak még a nagy és felejthetetlenül kedves újságíróasztalt mutatom be, amelynek hallgatóságosan elismert feje Szomaházy István és Bródy Sándor távozása után Nagy Endre lett. Itt állt majdnem két évtizeden keresztül a puritán harcos Szász Zoltán, Falus Feri, Az Est Lapok zseniális riportere, a mézhumorú Kardos Pista, Karinthy Frigyes és két titkára, Lukács Gyula, Farkas Imre, azután Csöngös Árpád, az utolsó VATERMÖRDERGALLÉROK pesti viselője, a két Keller, Lovász Károly, az ifjú Nagy Endre, Rózsashegyi Laci, Diener-Dénes, a festő s a regényfigurának sem mindennapi Kázméri Kázmér, volt hírlapíró és színházi titkár.

Vannak közöttük sokan, akik előbb zárták be az életnek nevezett boltot, mint a New-York. Ezek bizonyára abban a nyugodt hitben alusszák örök álmukat, hogy ők meghalhattak ugyan, de a New-York-kávéház halhatatlan. Aminthogy az is. Valamikor külön fejezetet kap majd a magyar irodalom történetében.